

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ТЕКСТАХ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Поліщук Людмила Петрівна,
Кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

Пушкар Тетяна Миколаївна,
Кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Важливим об'єктом досліджень для мовознавства є стилістика – галузь мовознавства, яка займається вивченням способів, завдяки яким можна використовувати мовні одиниці і категорії у різних стилях мови, а також функціонально-стильової системи літературної мови в тому вигляді, який вона має в сучасності та діахронію. Перш за все, докладніше розглянемо суть самого терміну «стиль», як ключового поняття з галузі стилістики. Стилем (грецьк. *stylos* – паличка для письма) у лінгвістичній науці вважають різновид літературної мови (його функціональну підсистему), що покликаний обслуговувати певні сфери суспільної діяльності мовця і характеризується особливостями відбору та використанням таких засобів мови, як лексика, фразеологія, граматичні форми, типи речень тощо) [15]. Визначення стилю як лінгвістичного поняття стосується більш вузької та конкретної сфери, ніж визначення стилю як загальносеміотичного поняття, а саме: мови як системи; мовленнєвої діяльності; мовців як суб'єктів і об'єктів мовленнєвої діяльності й текстів, висловлювань як продуктів мовленнєвої діяльності. Тут доречно згадати визначення М. Брандес, яка розмежувала два лінгвістичні поняття стилю: стиль як тип обробки мови, тип надання мові форми і стиль як механізм функціонування мови [1-6]. Перше визначення можна співвіднести з описовим стилем, друге – з функціональним.

Функціональний стиль – це суспільно усвідомлений внутрішній спосіб, за допомогою якого використовують мову (звідси поняття гармонії стилю), що також є принципом, за яким обирають і комбінують мовні засоби і здійснюється забезпечення реалізації функцій суб'єктивно-духовного впливу. Традиційно прийнято розрізняти різновиди усних та писемних стилів мовлення. Писемні стилі представлені науковим, офіційно-діловим, публіцистичним та епістолярним, конфесійним та художнім різновидами. Усні стилі мовлення обмежуються ораторським і розмовним стилями [23]. Розглядаючи публіцистичний стиль як один із видів писемного стилю мовлення, наведемо визначення О.А. Шумейко, відповідно до якого, публіцистичний стиль (від лат. *publikus* – суспільний, народний) – це один із функціональних стилів

літературної мови, призначений для передавання масової інформації [23]. Використання текстів публіцистичного стилю можливе громадсько-політичній, суспільно-культурній, виробничій, культурно-освітній діяльності, а також у навчанні. Основною комунікативною функцією текстів у публіцистичному стилі є інформаційна, хоча газетні і журнальні статті, публіцистичні виступи мають на меті не лише надавати інформацію про події внутрішнього та зовнішнього політичного життя, але забезпечувати виховання в читача і слухача такого почуття, як національна гідність, розширення їх світогляду, з'ясування певних суспільнополітичних моментів тощо. У контексті вивчення особливостей використання діалектизмів у текстах публіцистичного стилю доцільно звернути увагу на публіцистичний стиль англійської мови та основні його відмінні характеристики. Також варто врахувати, що для поняття публіцистичного дискурсу характерні інформаційність, функціональність стилю, масова комунікація в газеті, інформування та здатність переконати. Мета газети – вплив на свідомість масової і притому дуже неоднорідної аудиторії. Засобам масової інформації належить не лише роль простого провідника, що надає необхідну інформацію, але і агента соціалізації суспільства, який розповсюджує соціальні норми і стереотипи. Соціальними стереотипами називають різновид схематичних, стандартизованих образів або уявлень про соціальні об'єкти, для якого характерна висока стійкість і, як правило, емоційне забарвлення [7]. Публіцистичний дискурс являє собою різновид риторичного дискурсу. Він прагматичний, виконує емотивну функцію і спрямований на досягнення конкретного ефекту навіювання, переконання або спонукання. У комплексі ЗМІ газеті належить особливо важлива роль. Загальний конструктивний принцип газетного повідомлення полягає в чергуванні фактологічно конкретного та узагальненого матеріалу, образного й абстрактного, логічного й емоційного.

В публіцистичному дискурсі широко використовується суспільно-політична лексика, а також лексика на позначення моральних та етичних понять, медичних та економічних термінів, слів з області психології та, культури, або слів, що вживаються у мовленні для позначення внутрішнього стану, переживань людини та ін. Публіцистика має незвичайно широку тематику і стосується всього, що буде захоплювати увагу суспільства. Кожна тема пропонує власні особливості в плані лексики та синтаксису. Наприклад, у публіцистичному дискурсі часто вживаються такі приставки як: a-, anti-, de, over-, pre-. Найбільш вживаними суфіксами є: -don, -tion, -ism, ise- (ize). Що ж до оцінності, то для публіцистичного дискурсу характерне вживання оцінної лексики, яка володіє сильним емоційним забарвленням [17]. Хоча публіцистичний стиль є максимально відкритим для входження елементів інших функціональних стилів і, мова кожної окремо взятої газети зі стилістичного боку – явище унікальне. Важливим тут є вибір найточнішого слова, вислову, речення. Цьому сприяють певні мовні та екстралінгвістичні чинники. До позамовних чинників, що впливають на вибір мовних засобів, належать: громадсько-політична позиція газети; формат видання; тематика та її жанрова реалізація; характер запитів читацької аудиторії. З мовної ж точки зору, як уже було зазначено, газетно-

публіцистичний стиль мови відрізняється використанням низки специфічних мовних засобів.

Вивчення особливостей використання діалектизмів у публіцистичних текстах обумовлює необхідність уточнення поняття «діалектизм» та аналіз особливостей діалектизмів в англійській мові. С.Я. Єрмоленко вказує: «Питання взаємодії літературної мови і діалектів належить до важливих теоретичних і практичних питань функціонування літературної мови [6]. Визначаючи поняття «діалектизму», учені протиставляють говіркові мовні явища кодифікованим одиницям літературної мови. Діалектизм (від грец. *διόλεκτος* – наріччя, говір) розглядається як позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність» [4].

Діалект розглядається як різновид загальнонародної мови, яка вживається порівняно обмеженим числом людей, пов'язаних територіальними, соціальними, професійними зв'язками [5]. При цьому діалект (на відміну від варіанту мови) функціонує поряд з літературною нормою і зазвичай не виділяється в окрему самостійну мову. З іншого боку, діалект може витіснити інші діалекти з певній території і навіть стати основою літературною мовою. Загалом же, чіткого визначення поняттю «діалект» немає, проте можна сказати, що діалект – це територіальний або соціальний різновид мови, що характеризується відносною єдністю його особливостей і вживається як засіб спілкування на обмеженій території. Відповідно, на сьогодні вчені виокремлюють два різновиди діалектів: територіальні та соціальні. Як територіальні, так і соціальні діалекти є надзвичайно затребуваними пластами в мовленні людей. Хоча діалекти переважно існують в усній формі, вони можуть реалізовуватися і в письмовій мові, особливо у художній літературі та публіцистиці. Територіальні діалекти – одна з найпоширеніших форм існування мови.

Звернемося також до питання перекладу текстів англійської мови публіцистичних видань українською мовою. Для реалізації якісного перекладу публіцистичних текстів можуть використовуватися різного роду прийоми - перекладу. Розглянемо більш детально різні існуючі на сьогодні прийоми перекладу та перекладацькі трансформації. Так, до перекладацьких трансформацій відносять перестановку (переміщення), сенс якої використати найближчу відповідність перекладних одиниць мови в інших частинах висловлювання перекладеного тексту, змінити порядок слідування перекладених словесних одиниць порівняно з порядком, у якому розташовані одиниці оригіналу [12]. Необхідність використання такої трансформації полягає у граматичних та синтаксичних особливостях мов. Так, в українському реченні обставини часто виносяться на перше місце, якщо на них не робиться смисловий наголос: потім слідує присудок, а за ним – підмет і додаток. При перекладі перекладачеві часто доводиться перебудовувати речення відповідно до синтаксичних норм української мови, наприклад: «A press conference was recently held in Essen / Нещодавно в Ессені відбулася прес-конференція» (D. W., 20.05.2015). При перекладі українською мовою дане англійське речення піддалося повній перебудові: обставини часу і місця розташовані на початку

речення, а присудок передує підмету. Окрім того, при перекладі публіцистичних текстів часто зустрічаються прояви граматичних замін (членів речення, частин мови, форм слова: число іменника, спосіб дієслова, тип речення тощо). Граматичною заміною називають перетворення оригінальної граматичної одиниці на переклад з іншим граматичним значенням. Приклад використання такої перекладацької трансформації спостерігаємо у наступному випадку:

«United States and Chinese negotiators held the fifth session of their talks on the problem of civilian repatriation at U. N. headquarters in Geneva today (D.W., 15.09.2017) / Сьогодні в Женеві в штабквартирі Об'єднаних Націй відбулося п'яте засідання представників США і Китаю з питання репатріації цивільних осіб». Переклад цього речення потребував корінної перебудови на таких рівнях: 1) всі три обставини часу і місця поставлені на початку речення; 2) підмет у англійському реченні з його означеннями (United States and Chinese negotiators) переданий визначенням у родовому відмінку, що належать до підмету: «засідання представників США і Китаю»; 3) пряме доповнення – the fifth session of their talks – стало підметом: «п'яте засідання»; 4) присудок, як і в попередньому прикладі, розташований перед підметом: «відбулося»; 5) означення до слова «talks» – on the problem of civilian repatriation – довелося перекласти як «репатріація цивільних осіб», бо англійському прикметнику civilian в українській мові відповідає поєднання іменника з прикметником – «цивільна особа». У наступному прикладі граматична заміна полягає у заміщенні підмету на обставину місця: «A looming rocky crag is topped by gardens and a ruined castle, and rows of grand hotels and mansions nestle among palm trees against a backdrop of rugged hills (Guardian, 02.02.2014) / На скелястій кручі, що підноситься над морем, на мальовничому тлі суворих пагорбів серед пальм причаїлися сади і зруйновані замки, ряди величних готелів і особняків».

Оскільки діалектизми відносяться до лексичного рівня мови, звернемося також до визначення лексичних трансформацій, які використовуються при перекладі публіцистичних текстів.

Прийоми й перекладацькі трансформації, застосовувані перекладачем при роботі з лексичним складом мови, є досить численними. Так, до лексичних прийомів перекладу можна віднести [12]: 1. Транскрибування – це запис англійського слова українськими літерами. 2. Транслітерацію – спосіб, що дозволяє перекладати оригінальну лексичну одиницю за допомогою літер мови перекладу завдяки відтворенню її графічної форми. 3. Калькування – спосіб, що дозволяє перекладати оригінальну лексичну одиницю через заміну частин, що входять до її складу. Це можуть бути як морфеми, так і слова (стійкі словосполучення), їх лексичні відповідники в мові перекладу. 4. Опущення (в значенні скорочення) – коли не перекладають семантично надлишкові слова, що мають несуттєве значення або їх легко відновити з контексту. Транскрибування та транслітерація здебільшого використовуються для перекладу власних назв та інших реалій, відсутніх в українській мові та які є безеквівалентними одиницями, наприклад: «The little town of Clay Cross today witnessed a massive demonstration / Сьогодні в невеликому містечку Клей-Крос відбулася масова демонстрація»

(D.W., 15.09.2017). У цьому прикладі за допомогою транслітерації перекладена назва міста КлейКрос / Клей-Крос. Окрім транскодування, яке використовується для перекладу публіцистичних текстів не так часто, частотнішим є використання прийому кальки або дослівного перекладу. Часто декілька прийомів перекладу накладаються одне на одного та використовуються паралельно: «New law in education was adopted in Great Britain yesterday (Guardian, 02.02.2014) / Вчора у Великобританії був прийнятий новий закон в області освіти». У цьому прикладі використовується прийом калькування (new law in education / новий закон в області освіти), де також спостерігаємо застосування перекладацької трансформації розширення вихідного тексту. Крім того, в своїй перекладацькій діяльності перекладачу дозволяється використання лексико-семантичних заміни (генералізації, конкретизації, логічної синонімії, модуляції). Лексико-семантичну заміну вважають таким способом перекладу оригінальних лексичних одиниць, коли при перекладі використовуються одиниці мови зі значенням, що відмінне від значення вихідної одиниці, яку можна відновити з контексту шляхом певних логічних перетворень.

Як показав аналіз, найбільш продуктивними прийомами перекладу є логізація значення діалектизму (37%) та генералізація (27%). У ході перекладу найчастіше перекладач не може використати еквівалентний спосіб перекладу, а використання інших варіантів перекладу призводить до втрати національноспецифічного колориту такої лексеми. У 17% вдається використати частковий еквівалент – як правило, такий прийом перекладу доцільний при роботі з фразеологізмами-діалектизмами, оскільки у цьому випадку перекладач має змогу підібрати схожий за значенням український сталий вираз. Найрідше використовуються такі прийоми перекладу, як емпатизація значення (3%), скорочення та розширення вихідної форми діалектизму – також по 3% від загальної кількості прикладів.

Література

1. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка. Москва, 1983. 271 с.
4. Гриценко П.Ю. Діалектизм. Українська мова: енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 146–147.
5. Диалекты английского языка в Великобритании. URL: <https://linguaairlines.ru/articles/dialekty-anglijskogo-yazyka-v-velikobritanii/>
6. Єрмоленко С.Я. Говіркове багатоголосся сучасної української прози. Українознавство: науково-популярний, суспільно-політичний, культурномистецький журнал. 2008. Част. 1. С. 198–205.
7. Каминская Т.Л. Образ адресата в текстах массовой коммуникации: семантико-прагматическое исследование: автореф. дис. канд. филол. наук: спец. 10.01.10 «Журналистика». Санкт-Петербург, 2009. 26 с.
12. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: «Нова книга», 2001. 448 с.